

Birey–Toplum Karşıtlığında Ekinsele Görecelik, Değerler Ve Aktörel Filmsel Göstergesi (“Berlin In Berlin” Örneği)

Simten Gündes Rengin Küçükerdoğan*

Abstract

This research work is about “right” and “wrong” as a universal value and relative concept. cultural relativism and other as a major theme in the film “Berlin in Berlin” is studied within the dilemma of “law” and “ethics”.

Özet

“Doğru” ve “yanlış”ın evrensel bir değer mi yoksa görecelikli bir kavram mı olduğu konusu tartışılan çalışmada “ekinsel görecelik” ve “öteki” kavramları irdelenirken örnek olarak “Berlin in Berlin” filminin incelemesi yapılmıştır. Bu bağlamda “hukuk” ve “aktöre” ikilemi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Görecelik, hukuk, aktöre, kültürel görecelik, aktörel görecelik, iyi, kötü, öteki.

“Kuralsız özgürlük insanlık dışı özgürlüktür.”
Annemarie Pieper

“İyi” Ve “Kötü” Tartışması

Nedir insan için önemli olan? Erdem, onur, para, toplumsal konum, sevgi ya da mutluluk... Kimileri için bunların tümü ya da aralarından kimileri ya da birisi mutlu olmamız için yeterlidir. Sonuçta herşey bireyin “mutluluğu” için değil mi?...Toplumu oluşturan en küçük kurum tanımı yapılan “aile” içinde bile her bireyin farklı yanıtları olacaktır büyük olasılıkla. Aile, çağlar boyu “aşkın yasal yüzü” ya da “aşkın” karşıtı biçiminde karşımıza çıkmıştır. Biçimsel bir “toplumsal onay kurumu” olarak da nitelendirilebileceğimiz evlilik “doğru” ve “yanlış” düşüncesinin en çok irdelendiği ve “ekinsel göreceliklerin” en çok yaşandığı kurumlardan biridir. Çeşitli ekinlerde “doğru” ve “yanlış”ın biçimlendiği aktörel temeller çeşitli ekinsele geleneklerle biçimlendirilmiştir. Bu durumlarda “ekinsel görecelik” kavramı ortaya çıkar. Aktörel yargının ahlaksal bir standardı olmadığı düşüncesiyle “doğruyu” ve “yanlış”ı tümüyle “öznel” ve bu nedenle de “göreceli” bulur ekinsele görecelik.

“Ekinsele Görecelik” (cultural relativism) nedir? Ekinsele görecelik kavramı “iyi” ve “kötü” kavramlarının doğal bir biçimde ekinin içinde bulunduğunu savunur. İçinde yaşadığımız toplumun çeşitli kurumları ve kişilerarası ilişkiler tarafından öğretilen ekinde “iyi” “toplumsal benimseme” ya da “toplumsal onay” bir başka deyişle çoğunluk tarafından “onaylanan”dır. Bizim “aktörel” değerlerimiz toplumsal geleneklerimizi tanımlar ve toplumumuzun kurallarını temel alır. Örneğin, “idam cezası” onaylandığı toplumlarda “iyi”, onaylanmadığı toplumlar içinse “kötü”dür.

Sonuçta hep bir “iyi” ve “kötü” ikilemi içindeyiz. “İyi” ve “kötü” ayrımı ahlak kavramının temelini oluşturur. Aktöre ise ahlak felsefesi biçiminde tanımlanabilir[1]. Aktöre “(...) ya da ahlak felsefesi, ahlak denilen fenomen üzerinde bir düşünme, ahlak üze-

* İletişim Tasarımı Bölümü, İstanbul Kültür Üniversitesi, 34 191 Ataköy/İstanbul

** İletişim Sanatları Bölümü, İstanbul Kültür Üniversitesi, 34 156 Ataköy/İstanbul

rine felsefe yapma"dır[2]. Bireyci toplumcu insanın toplumsallaşmasında oldukça etkili ve önemli bir öge sayılan, ahlak, "temellerini insanın içsel yaşamında, vicdanında bulur. Ahlaksal yapıp-etmelerimizin, eylemlerimizin ölçüğü, içimizde duyduğumuz vicdanımızın sesidir. İyi bir eylem vicdanımızı rahatlattığı gibi, kötü bir eylem bizde vicdan azabı doğurur. O halde ahlak, her şeyden önce iç yaşamımızla ilgilidir" [3]. Bir başka tanıma göre, ahlak "iyi ve kötü nedir"? sorusunun yanıtını arar ve toplumu bu konuda bilinçlendirir. Aktöre ve ahlak üzerine yazılanlar arasında Aristoteles'in "doğru olanın zor ele geçme niteliği ile 'yanlış olanın her yerde hazır ve nazır olma şansı" [4] nın altının çizildiği tümce sanırız, günümüzde de üzerinde düşünülmesi gereken bir tümcedir.

21. Yüzyılda, hepimizin de gözlemlediği gibi, "aktöre", "aktörel değer" kavramları ön plana çıkmıştır? Kimi zaman medyanın aktöreye bakış açısı ve uygulamaları eleştirir oklarının hedefi olmuş kimi zaman bireylerin hatta toplumda oldukça "iyi" konumdaki kişilerin davranışları, sözleri "aktörel anlayışa uygun olmadığından" eleştirilmiştir? Neden aktöre bir anda ön plana yeniden çıkmıştır? Ya da neden, sık sık, aktöre üzerine tartışmalar gerçekleştirilip kimi zaman acımasız özeleştiriler de yapılmaktadırlar? Soruların yanıtları da, sanırız, çok yalın ve kesin: Çünkü günümüzde özellikle kitle iletişim alanında üretilenler aktöreye uygun değildir. Bu ürünlerin olumsuz etkileri kısa sürede ortaya çıkabildiği gibi uzun sürede, "kemirerek" ve "bozarak" ortaya çıktığı da oluyor. Bu etkilerin "kurbanları" ise, bizleriz yani toplumda yaşayanlar. Örneğin "nüfusun çok büyük bir bölümünü beyinlerinin oluşturulmasında bir tür fiili tekele sahip" [5] televizyonda yayınlanan şiddet, cinsellik ve ırk ayrımcılığı içeren görüntülerin etkileri nasıldır?

Ekinsel Göreceliğin Yaratığı Aktörel Görecelik

İşte tüm bu soruların yanıtları araştırılırken karşımıza "ekinsel görecelik" kavramı da çıkmaktadır. "Ekinsel görecelik" kavramı gerçeğin göreceli olduğundan yola çıkmaktadır. Ekinsel görecelik, her türlü bakış açısının eşit bir biçimde geçerli olduğu ve tüm gerçeklerin bireye ve çevre koşullarına göre göreceli bulunduğu bir durumdur. Tüm aktörel, dinsel, siyasal ve güzelliksel inançlar bireyin ekinsel kimliğine göre göreceliktir. Görecelik[6] daha çok *aktörel görecelik* (aktöre toplumsaldır ancak toplumlara göre görecelidir), *konumsal görecelik* (doğru ya da yanlış belirli konumlara bağlıdır ya da bu konumlara göre değişir) ve *bilişsel görecelik* (gerçek görecelidir ve hiç bir nesnel standardı yoktur). Sonuç olarak, aktörenin de "ekinsel açıdan göreceli" olduğu ve kişiden kişiye ve toplumdaki topluma değiştiğini alıntılamıştık.

Günümüzde ekinsel görecelik karşıtları, gitgide tüm toplumlarda her türlü alanda yayılmaya başlayan "hoşgörü" kavramına sığınarak, ekinsel görecelik kavramında "başkasına zarar vermediğimiz sürece her şey geçerlidir" bakış açısının yattığını ileri sürmektedirler. Söz konusu karşıtların en önemli saydıkları tehlike ise "salt doğru" kavramının "Tanrı" olgusuyla birlikte yok sayıldığıdır. Toplumsal çoğunluk (pluralizm) ve hoşgörü toplumlarında yaşamak "evrensel doğru" düşüncesine karşı gelmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda doğal olarak en çok hukuk sistemi zarar görmektedir. Hoşgörü kavramı yapısı nedeniyle yasaların tanımında ve yasaların mahkemelerce yürürlüğe konulması sürecinde zorluklar çekilmesine neden olmaktadır.

Eğlencenin yaşamın olmazsa olmaz parçalarından biri konumundaki ABD'de karşıtlar bir kaç on yıl içinde eğlence sanayinin "cinsellik" ve "şiddet" üzerindeki boyutlarının bugünlerde henüz tahmin bile edemeyeceğimiz bir düzeye geleceğini öne sürü-

yorlar[7]. Bu durumda "ahlaksal doğru" sorgulanamayacak kadar yitirilmiş olacak. Karşıtlar özellikle görecelikçilerin insanları medyadaki pornografiyi ve okullardaki, üniversitelerdeki zınayı benimsememizi özendirdiklerini ileri sürüyor. Önceleri "günah" sayılan bir çok şeyin bugün artık ya toplumlar tarafından benimsendiğini ya da benimsenmesi için medya aracılığıyla dayatıldığına dikkati çekiyorlar. Görecelikçiler ise, "koşulsuz olmadığı durumlardaki her şeyin benimsenebilir olduğunu öne sürüyorlar"; koşulsuz gerçek, koşulsuz doğru ya da yanlış, "Tanrı" bile koşulsuz...

Karşıtlar tarafından bile ekinsele göreceliğin olumlandığı durumlar beslenme, giyim, dil gibi ekinlere göre farklılık gösteren ve bu biçimde kalması gerektiği genelde savunulan durumlardır. Bu gibi *matematisel kesinlik, gerçeklik ya da doğruluk* tartışmaları gerektirmeyen durumlarda *evrensel doğru ya da yanlışlardan* söz edilemez.

Görecelikli toplumlarda hukuksal ya da ahlaksal hiç bir kural bireyi yargılamak ya da cezalandırmaya izin veremez. Çünkü, "doğrular" ve "yanlışlar" artık toplumsallaşma ile tanımlanır ve toplum değiştikçe aktöre devingen bir hedef konumuna gelir. Toplumsal standardın ortadan kalkması "doğru" ve "yanlış"ın göreceliğe göre temellendirilmesinin doğal sonucudur. Ayrıca "hukuksal uyumsuzlukların çözümünde örf ve adet her zaman ve her yerde bir hukuk kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, örf ve adet, zamandan zamana değişen bir güce ve öneme sahiptir. Yazılı hukukun gelişmediği eski dönemlerde örf ve adet, tek ve önemli bir hukuk kaynağı olma işlevini yerine getiriyordu. Günümüzde, örf ve adet daha çok özel hukukta ortaya çıkmakta, kamu hukukunda ise daha az belirgin bir konumdadır"[8] (...) Ancak bilimadamları hukuksal uyumsuzluklarda örf ve adetin bir hukuk kaynağı olarak benimsenmesi için kimi koşulların yerine gelmesi gerektiğinin de altını çizmektedir: Gerçekleştirilen hareket biçimine hukuksallık düşüncesi ile yaklaşmaları bir başka tanımla, uyumsuzluklarda örf ve adeti bir hukuksal çözüm olarak düşünmeleri, bu doğrultuda hareket etmeleri ve bunu sürekli ve istikrarlı biçimde yinelemeleri ve bu hareketin toplum tarafından da benimsenmesi gerekmektedir. Sonuçta, "yazılı hukukun boş bıraktığı durumlarda ve alanlarda örf ve adet, yazılı hukukun yorumuna ve anlaşılmasına yardımcı bir kaynak olabilir[9]." Bu durumda topluma göre değişen örf ve adetler kimi özel durumlarda ve alanlarda hukuka kaynak oluşturabiliyor. Ancak yine bu durumun kimi koşullar altında oluşması gerekmektedir. Ancak söz konusu durum hukuk açısından bir "görecelik" anlamına gelmemektedir.

Ekinsele görecelik, dünyadaki tüm bakış açılarının eşit olduğunu benimseyen düşünbilimsel bir inançtır da [10]. Karşıtlar, bu önermeden yola çıkarak, bu düşünceyi genel mantıksal kurallar çerçevesinde sınıdıklarını ve göreceliğin *mantık dışı ve kendini yanlışlayıcı* olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu sava göre; eğer görecelik doğruysa ve tüm bakış açıları doğruysa o zaman göreceliğin yanlış olduğu tezi de doğrudur. İkinci bir sınamaya ise görecelikçilerin "gerçeğin göreceli olduğu" konusundaki inançlarını çürütmek içindir. Bu bağlamda görecelikçilerin "Tüm gerçekler görecelidir" tümcesi kesinlikle doğrudur. Eğer bu tümce kesinlikle doğru ise demek ki herşey göreceli değil ve bu tümce yanlıştır.

Hoşgörü Budunmerkezciliğe Karşı Ya Da Versi Versa

Her ekinin kendine özgü kurum ve gelenekleri olduğunu varsayan ve bunların belli bir düzen içinde var olduğunu savunan [11] ekinsele görecelik kavramı, aktöreyle

yaşamın bir ürünü olarak benimser. Toplumsal aktöre ve farklılıklarla ilgili karar vermek için kesin bir yolu yoktur. Dolayısıyla bir nesnel değer bulunmadığı sonucuna vardırı. Ekinel görecelik diğer ekinlerin “yanlış” değil yalnızca “farklı” olduğuna inanır ve bu da “hoşgörü” kavramını öne çıkarır. Ancak, gerçekte ekinel görecelik yanlılarının benimsemediği “herkese saygı duyma ilkesi”nin bir anlamı yoktur, çünkü ekinler türdeş ve birlikte hareket eder nitelikte değildir. Değişirler ve dönüşürler. Böylece içinde yaşadığımız toplumun değerlerinin yeryüzünde yaşayan tüm varlıklar için “en geçerli” ve “en iyi” olduğu görüşünü savunan “budunmerkezcilik” (ethnocentrism/ethnocentrisme) tehlikesine karşı çıkar. Kişisel bir biçimde aktöre dışı bulduğumuz kimi geleneklere gerçekte “kesinlikle” aktöre dışı olarak bakmamamız gerektiğini anlamamızı ister. Bilindiği gibi, budunmerkezci ve ekinel görecelik her ikisi de farklı yaklaşımları bulunan, birbirine karşıt iki ayrı düşünceyi temsil etmektedir. Bu iki düşünce yapısı ayrı ayrı diğer ekinlere karşı duyarsız ya da duyarlı davranış ve tutumlar içermektedir. Budunmerkezcilik; seçkinci, kapalı düşünceyi benimseyen, ekinel duyarsızlığın üzerine kuruluyken, ekinel görecelik herkese açık, açık düşünceyi benimseyen ve ekinel duyarlılığın üzerine kurulmuştur[12]. “Budunmerkezci” nedir? Budunmerkezciliğin üç düzeyi vardır; “olumlu”, “olumsuz” ve “tümüyle olumsuz”. Olumlu tanımlamada “budunmerkezci” kendi yaşam türünü diğerlerinininkine yeğlemek biçimini benimser[13]. Bu türden duygular zararsızdır. Bu kendi ekinleri hakkında bir çok insanını duygularını dile getiriyor. Bu bağlamda bakıldığında “budunmerkezci” insanlara insan kökenli olma duygusu veriyor, grup kimliği, yer ve tarih gibi değerler veriyor. Ancak budunmerkezciliğin tehlikeli olmaya başlaması birinin içinde bulunduğu grubu herşeyin merkezi biçimine getirmesiyle başlar. Tümüyle olumsuz biçiminde ise gücü olan grubun ötekine kuralları zorla dayatması ve değerlerini küçümsemesiyle zararlı olmaya başlar. Budunmerkezciliğin bu üçüncü düzeyine II. Dünya Savaşı sırasında Yahudilerin Naziler tarafından katledilmesi gibi belirgin bilinen örnekler verilebilir. Ekinel farklılıkların olmadığı yerde budunmerkezciliğin bulunamayacağı da bir gerçektir. Ancak budunmerkezcilik anlayışı öbür ekinlerdeki bireylere karşı beslenen alay etme, horgörme, aşağılama duygularıyla kendini ortaya çıkarmaktadır. Budunmerkezcilere göre, öbür ekin “kötü”, “aşağılık”, “hırsız”dır. Bu bağlamda, kimi gelişmiş ülkeler budunmerkezci bir anlayış çerçevesinde öbür ekinlere, toplumlara karşı “egemenlik kurma”, “üstün olma” anlayışını benimsemektedir[14].

Vincent Ruggiero[15], çalışmalarında hem budunmerkezcilikten kurtulma yollarını irdeleyip hem de kendi standartlarımız içerisinde ötekinin davranışlarını okuyabilmemizin doğallığı kadar, kendi ekinimizin düzgüleri bağlamında eylemleri izlemenin de doğallığından söz eder. Bu bağlamda yapılması gereken, eylemlerin olageldiği ekinel bağlamları incelenmesi, zamanın koşullarını, yeri ve çevreleyen koşulların belirlenmesi, eylemin gerçekleşmesini sağlayan nedenleri öğrenilmesi ve ahlaksal değerlerin yansıtılmasıdır. Bu üç basamağın temelinde “ötekinin yerine geçebilme”nin ya da “ötekiyi anlamanın” önemi yatıyor. Özellikle kendi ekinimize hiç bir yakınlığı olmayan ekinleri herhangi bir yargılamada bulunmadan önce ötekinin bakış açısıyla bakabilme yeteneğinde olmak önemlidir.

Ekinel Görecelik: Ekinel Farklılığın Ayırdına Varma
Ekinel /Aktörel Üstünlük Benimsememe
Aktörenin Evrensel Olmaması
Aktörenin İçinde Oluştığı Toplumla Göre Değiştiği
Hoşgörünün Önemli olduğu ilkelerini benimser.

Berlin In Berlin'in Teması "Ekinsele Görecelik"

"Ekinsele görecelik", "Berlin in Berlin" filminin yinelenen teması konumundadır. Ancak filmsel aktöreyle temel oluşturup oluşturmadığını; ki görünüşle bakılırsa bu böyle, saptayacağız. Filmi kısaca özetlersek: Olay Berlin'de bir Türk ailesinin başından geçmektedir. Thomas otuzlu yaşlardadır ve fotoğraf merakı vardır. İnşaatçı çalışan Mehmet adlı işçinin karısı Dilber'in fotoğraflarını gizlice çeker ve odasına asar. Mehmet bu fotoğrafları görünce lay patlak verir. Dilber bu nedenle dayak yer, Thomas'ı ise tartaklar. Bu tartışma sırasında Mehmet Thomas'ın itmesi sonucu ölür. Thomas kaçır ve Dilber'i izler. Ancak birgün Mehmet'in kardeşi, Dilber'in hayranı Mürtüz'e yakalanır, kaçırırken Dilber'in evine girer. Thomas Dilber'in odasına gizlenir. Mürtüz Almanya yasalarına güvenmediğinden Thomas'ın işini kendi bitirmek istemektedir. Bu arada evde yaşlı nine ve baba bulunmaktadır. "Vicdan", "namus" gibi sözcükler sıkça kullanılmaktadır. Gelenekler sürdürülmektedir: Hereke halısı, ezan sesi olan saat, büyüklere saygı... Nine olayı duyduğunda "bu evde ona dokunmak bize yakışmaz, bu Allah'ın bir sınavıdır, evimize aman dilemeye gelmiştir, şu kapıdan çıkmadan ölürse anıımıza kara leke olur" der. Thomas'ı beslerler, bakarlar. Ancak Mürtüz töre dinlemeyeceğini ve ağabeyinin kanını yerde bırakmayacağını yineler. Bu durum, izleyiciye "töre/namus" kavramına göndermektedir. Thomas ve Dilber birlikte evden çıkarlar. Mürtüz onları öldüremez ve onlar uzaklaşırlar.

Ekinsele değerler açısından film incelendiğinde:

- Fotoğraf çekiminin hoş karşılanmaması
- Misafir, Tanrı Misafiri kavramı
- Hoşgörü ortamı
- Aile büyüklere saygı
- Bayramlaşma
- Aile bireylerinin korunması v.b...
- Töre-namus korunması/cinayeti

Ayrıca filmde "geleneksellik" kavramının aktarımının yanı sıra "çağdaşlık" da karşıtlık olarak verilmektedir:

Geleneksellik: "Bayramda Türk babanın ninenin elini öpmesi"; "Başörtüsü", "Dini önemseme", "kan davası", "namus davası", v.b....

Çağdaşlık: "Türk babanın rap yapması", "Alman biçemi giyim" v.b....

Filmde, Türk gelenek ve göreneklerine göre (ki gelenek ve göreneklerimiz kentli /kırsal kökenli ya da bölgesel olarak oldukça fazla değişim gösterir) bir erkeğin eşinin fotoğrafının gizli çekimi hoş karşılanmaz. Bu kadının namusuna tecavüz ya da ayıp olarak nitelendirir. Berlin in Berlin filminin ana izleği de bu konu üzerinedir. Bu durum Alman yasalarına göre ise insan haklarına aykırılık olarak nitelendirilir. Yine Alman yasalarına göre izinsiz birinin evine girmek haneye tecavüz sayılır, bu durum bizim yasalarımızda da benzerlik gösterir. İncelediğimiz Berlin in Berlin filminde benzer bir durum gözlenmektedir. Ancak filmde eve izinsiz gelen kişi *geleneklere göre* misafir sayılmakta ve katil olduğu halde dokunulmamaktadır! Ayrıca, hukuki açıdan, bir insanı kazayla da olsa öldürmek suçtur. Bu durumda, filmin ana izleğinin "iki ayrı ekinsele kürenin varlığı" ol-

duğu ve bu iki kürenin kimi zaman kesiştiği kimi zaman karşıt durumda bulunduğu noktaları olduğu bir gerçektir. Filmde temel olarak “ekinsel görecelik” mi işlenmek istenmiştir? Yoksa gerçekte ele alınan “ekinsel görecelik” ve “yasaların geçerliliği, sınırları” mıdır? Bir ülkedeki hukuksal yollarının tükenmesi durumunda başvurulanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde olduğu gibi, ülke yasaları “ekinsel göreceliği” önemseyebilir mi? İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi de ekinsel göreceliği önemsemektedir. Söz konusu Bildirge, Birleşmiş Milletler’in başka bir anlatımla ülkelerin (insanlığın) kabul ettiği bir üst hukuk belgesidir. Bu kuralların altında ülkelerin kendi anayasaları ve daha sonra yasaları gelmektedir. Bu anayasalar ve özellikle yasalar göreceli olarak değişir. Bunlar her ülkenin kendi aktörel ve ekinsel değerlerinin büyük ölçüde etkisinin yansıdığı yasalardır. Ancak tüm bu farklılıkların yanısıra insan haklarına saygılı bir çok ülkede evrensel hukuk kuralları geçerlidir. Bu bağlamda bu ülkeler İnsan Hakları Mahkemesini (AHİM) kurmuştur. Birleşmiş Milletlere üye ülkeler ve insana değer veren tüm ülkelerle birlikte İnsan Hakları Mahkemesinin (AHİM) kararlarını benimseyeceği konusunda imza atan ülkeler arasında yer almaktadır Türkiye. Sonuçta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde de *ekinsel farklılıklar* gözardı edilmektedir. Ancak bu “ekinsel görecelik” boyutunda değildir. Eğer “ekinsel görecelik”, örneğin Suudi Arabistan’da hırsızlık yapan birine ‘el kesme’ cezasının uygulanmasını ekinsel değerlere hoşgörü çerçevesinde müdahale edilemez buluyorsa, bu durumda İnsan Hakları Bildirgesine uygun yapılmış çağdaş hukuk kuralları geçerli olabilir. Çağdaş hukuk kurallarının temel ilkelerinden birine ise, *amacın suçlunun cezalandırılması değil suçun önlenmesi olduğudur*. Ayrıca bir diğer ilke de, *suçluyu sağaltım yoluyla topluma kazandırmaktır*. Tüm bunlar dışında hırsızlık yapmak, aktörel bir davranış değildir. Aktöre, varolan iletişim ve eylem biçimlerini, sorumluluklarının bilincinde bir birey olarak ötekilerle birlikte insanca biçimlendirmek ve iyileştirmek isteyen belli bir topluluk üyesi herkesi ilgilendirir. Bilindiği gibi, bir topluluğun yaşamında kurallar bulunur. Söz konusu kurallar özgürlükleri kısıtlamaz tam tersine, bireylerin özgürlükten olabildiğince yararlanmasını amacıyla uygulamanın, eylemlerin düzenlenmesi ve yapılmasını sağlamaktır. “Kuralsız bir yaşam insanca değildir. Vahşî bir yaratık doğanın kurallarına uyarırken, Robinson bile adasında kendi oluşturduğu belirli kurallara uyar”[16]. Tüm çağdaş hukuk kuralları sübyancılık, yamyamlık, şiddet /uyuşturucu karşıtlığı ve dinsel değerlerin korunması, eşitlik gibi ilkeleri temel almaktadır. Bu ilkelerle küçükler koruma altına alınır, zayıf olanın güçlü tarafından ezilmesine izin verilmez.

Sonuç olarak, günümüz koşullarında çağdaş hukuk içinde özellikle medeni hukukla ilgili yasa ve düzenlemelerde, toplumsal değerlerin çağcillaşmasıyla ve bu çerçevede geleneklerin, göreneklerin değişmesiyle *göreceli kimi davranış ve tutumlar* ortaya çıkmaktadır. Örneğin kuzey Avrupa ülkelerinde özellikle İsveç ve Danimarka’da aynı cinstekilere evlenme hakkı tanınmıştır. Diğer bir örnekte ise, Türkiye’de medeni yasada “ailenin reisi erkektir” anlatımı özellikle kadınların iş yaşamına katılımındaki artış nedeniyle kaldırılmasıdır. Bu bizim ülkemiz açısından öbür ülke medeni kanunlarına göre “göreceli” bir durumdur.

Sonuç

Etnolog Melville J. Herskovits[17] “birey”i temel alarak bireyin kişiliğini içinde bulunduğu ekine bağlayarak bireysel farklılıklara saygının ekinsel farklılıklara saygıyı gerektirdiğini savunur. Dolayısıyla ekinsel ölçüt ve değerlerin *göreceliği* bir başka anlatımla tek türden bir ahlak düşüncesinin varlığı insan hakları bildirgesine uygun değildir.

Burada olması gereken tüm bu ekinsele farklılıkları anlayışla karşılayıp onları oldukları gibi benimsemek ve sırtımızı dönerek işimize sürdürmek değil, onların yaşam koşullarını (ilişkileri ve ekonomik özellikleri) değiştirip "insan hakları"na uygun yaşam koşulları yaratıp, yasalara da uygun yaşamalarını sağlamaktır. Bu doğrultuda, ekinsele farklılıklardan doğan "olumsuz nitelikli" sorunların söz konusu yolla kendiliğinden yok olmasına yardımcı olunacaktır. Ahlaksal anlamda bireylerin seçimlerini etkileyen içinde buldukları ekin ya da bu ekine ait kurallardır. Bunlardan en bilinenlerden biri Lawrence Kohlberg'in [18] "Ahlaksal Gelişim Kuramı"dır. Kohlberg'in ahlaksal gelişimle ilgili düşünceleri tüm insanların aktöre, ahlak ve dürüstlükten yoksun olarak doğdukları önermesinden yola çıkar. Aileyi, bireyin değerleri ve ahlaksal gelişimi için ilk kaynak olarak tanımlar. Bireyin zeka ve yeteneği diğer yetişkinlerin davranışlarıyla yinelenir, aynı zamanda ahlaksal davranış genörneği de aynı biçimde oluşur. Kohlberg, düşüncelerini Piaget'nin "ahlaksal nedenlilik" ve "ortak yaşam"la ilgili ahlaka dayandırır. Bireyin ahlaksal gelişimin üç ana döneminin her birini iki ögeyle açıklar: Bireyin cezalandırıldığı ya da ödüllendirildiği *gelenek öncesi dönem*, iyi kız iyi oğlan ilkesinin benimsendiği ya da yasa ve düzenin korunduğu *geleneksel dönem* ve toplumsal anaşmanın benimsendiği ve evrensel aktörel kuralların varlığının bulunduğu *gelenek sonrası dönem*.

Sonuçta bireyin içinde bulunduğu ekin ve bireyin yaşamı boyunca edindiği ekinsele değerler ahlak gelişiminde gözönünde bulundurulmuş öğelerdir. Ancak bilinmesi gereken ahlak öğretisinin yalnızca toplumsal – manevi yaptırımlarının bulunduğu ve Herskovits'in de dediği gibi ekinsele değerleri ve ekinsele farklılıkları anlayışla karşılayıp karşılaşılan tüm sorunları gözardı etmek söz konusu olmamalıdır. Bireyde ahlaksal gelişimin ardından insan haklarına ve bunu öngören çağdaş hukuk yasalarına uymayı benimsetmek gereklidir.

"Berlin in Berlin" filmindeki aile başka bir ülkede kendi aktörel kuralları içerisinde yaşamaya çalışan bir Türk ailesidir. İki göstergede yasaların oluşturduğu bir göstergeler bütünü ve buna karşı gelenekselliğin oluşturduğu bir göstergeler bütünü bulunmaktadır. Thomas ekinsele değerlerin hem koruması hem de tehditi altındadır. Evin geleneksel yapısı içerisinde ve "hoşgörü" kavramına sığınarak kendini güvence altına almıştır. Aynı geleneksel yapı evin dışına çıktığında onun öldürülmesini yadsımaz. Oysa çağdaş hukuk Thomas'ı sanık suçluluğu ispat edilene kadar suçsuzdur. Bu hüküm öldürme hareketi bilinçli de olsa (Thomas, Mehmet'i kazayla öldürmüştür) Thomas'a kendini savunma hakkı vermiştir ve sonuçta suçlu bulunduğu en kötü ceza belirli bir süre hapis cezasıdır. Çünkü çağdaş hukuk suçlunun sağaltılması esasına dayanır. Oysa Mürtüz'ün sorunu çağdaş hukuk kurallarına olan güvensizliğinden ortaya çıkar. Mürtüz'e göre Alman yasaları mağdur konumda olsalar bile yalnızca Türk oldukları için onların hakkını korumayacaktır. Bu durumda en iyisi kendi geleneksel ve aktörel kuralları işletmektir. Filmin konusunda görülen bu ikilem bir gerçekliği ortaya koymaktadır. Çağdaş hukuk kuralları insan haklarını uygulamaya yönelik olsa bile işleyiş bunun tersine olabilir. Böylesi durumlarda birey yetiştiği toplumun aktörel kurallarına sığınır. Jean-Pierre Changeux'nün dediği gibi, "gerçekte, mutlak ve evrensel olarak geçerli tek bir ahlak değil, insanlar ve koşullarla birlikte değişen gelenekler ve etik yasaları var gibi görünüyor. Mutlak bir temeli olmayan, ancak, özel koşulları değişebilse de, insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde kaçınılmaz bir araç olan etik yasalar"[19]. Aktörel/etik yasalar, "birbirimizin karşısında kendimizi güvenlikte hissedebilmemiz, birbirimize yardım edebilmemiz, huzur içinde işbirliği yapabilmemiz ve birbirimizin varlığın-

dan korku ve kuşkuyla lekelenmemiş bir keyif alabilmemiz için, birbirimize karşı tavrımıza – bizim ötekilere karşı tavırlarımıza, aynı zamanda da ötekilerin bize karşı tavırlarına- kılavuzluk edebilirler” [20].

Kaynaklar

- [1] Er, S., Küçükdoğan, R., Sarı, N., (2000). “Gençlik ve Kitle İletişim Araçlarında Etik”, İstanbul, 1. İletişim Kongresi **Kitapçığı**; “Konusunu ahlaktan alan, bireyin kendi iç dünyası ve toplum içindeki ilişkilerinin tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini değerlendiren ölçütler belirleyen bir bilim dalı” niteliğindeki etik, aktöre topluluklara, kültürlere, zamana göre değişim gösteren, göreceli bir kavramdır. Bu doğrultuda, kavramın tanımı da kişiden kişiye, toplumdaki topluma ve kültürden kültüre değişebilir.”
- [2] Akarsu, B., (1982), *Ahlak Öğretileri*, İstanbul (3. Baskı), Remzi Kitabevi.
- [3] Tunali, İ., (1990), *Felsefe*, İstanbul, Altın Kitaplar.
- [4] Matelski, M. J., (1995), *TV Haberciliğinde Etik*, İstanbul, YKY Yay.
- [5] Bourdieu, P., (2000), *Televizyon Üzerine*, İstanbul (2. Baskı), YKY Yay.
- [6] <http://www.cultural-relativism.com>.
- [7] Çaplı, B., (2002), *Medya ve Etik*, İstanbul, İmge Yay.
- [8] Giritli, İ., Bilgen, P., Akgüner, T., (1998), *İdare Hukuku I*, İstanbul, Der Yay.
- [9] Giritli, İ., Bilgen, P., Akgüner, T., **A.g.y.**
- [10] <http://www.cultural-relativism.com>, s.1.
- [11] “La culture” maddesi, (2003), http://fr.encyclopedia.yahoo.com/articles/nini_473_p0.html.
- [12] <http://www.rosado.net/articles-relativism.html>.
- [13] Herskovits, M., (1973), *Cultural Relativism: Perspectives in Cultural Pluralism*, New York, Vintage Books.
- [14] Yáñez, G., (2003), “Ethnocentrisme et relativisme culturel”
- [15] <http://www.rosado.net/articles-relativism.html>.
- [16] Pieper, A., *Etiğe Giriş*, İstanbul, Ayrıntı Yay.
- [17] Pieper, A., **A.g.y.**
- [18] Kohlberg, L., ve J.Piaget, , **A.g.m.**
- [19] Changeux, J., (2000), *Etiğin Doğal Kökenleri*, İstanbul, Mavi Ada Yay.,
- [20] Bauman, Z., (1993), *Postmodern Etik*, İstanbul, Ayrıntı Yay.,